

تهران و بحران توسعه نامتوازن در دوره پهلوی

هر چند تهران در زمان قاجاریه به پایتختی ایران انتخاب شده بود، اما رشد شتابان این شهر، از نظر کمی و کیفی، در دوران پهلوی اتفاق افتاده به طوری که چهره این شهر در دهه ۱۳۵۰، همچو شباهتی به‌تهرانِ اوایل دوره پهلوی نداشت.
باین‌حال، مقایسه‌شد تهران با دیگر نقاط کشور، طی همین دوره، نشان دهنده توسعه نامتوازن پایتخت کشور است؛ به گونه‌ای که در آستانه انقلاب، بیشترین دسترسی به خدمات و امکانات در تهران متمرکز بود. به گزارش مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، باروی کار آمدن رضا خان، اقدامات برای ایجاد تغییر گسترده در تهران آغاز شد. در همین زمان، خیابان‌های جدیدی به شهر اضافه‌شد و جمعیت شهر افزایش یافت. رشد تهران از دوران پهلوی دوم نیز، ادامه یافت، به طوری که از ۱۳۲۷ تا ۱۳۲۷، این شهر چند برابر رشد کرد. در دهه ۱۳۴۰، بنیان بسیاری از شهرک‌های اطراف تهران گذاشته شد.
باین‌حال، رشد چشمگیر تهران، در دهه‌های ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ اتفاق افتاد، به گونه‌ای که مساحت تهران در سال های۱۳۳۵، ۱۳۴۵ و ۱۳۵۵، به ترتیب به ۱۰۰ کیلومتر مربع و ۱۸۱ کیلومتر مربع و ۳۷۰ کیلومتر مربع رسید. در همین دوره، جمعیت تهران از یک میلیون و هشتصد هزار نفر در اوایل دهه ۱۳۴۰، به چهار میلیون و شصدهزار نفر در سال ۱۳۵۵ افزایش یافت. یکی از دلایل رشد شتابان تهران، تمرکز بیشتر صنایع و واحدهای صنعتی و خدماتی در این شهر بود. استقرار واحدهای صنعتی در تهران از خدمات شهری، سبب افزایش ورود مهاجران به این شهر شده؛ به گونه‌ای که در دهه ۱۳۴۰، سهم مهاجران نسبت به جمعیت این شهر، به ۳۳ در صدر رسید. در همین دوره، رشد متوسط تولید ناخالصی تهران، به نسبت رشد متوسط تولید ناخالص کشور، بیشتر از درصد بوده؛ موضوعی که به خوبی نشان می‌دهد چرا در این سال‌ها میزان جمعیت مهاجران افزوده شده است.
استقرار واحدهای صنعتی در تهران و رشد جمعیت آن سبب شد تقاضا برای مسکن در این شهر افزایش یابد، اما جمعیت مهاجر، از آن‌جا که قدرت خرید خانه‌های ساخته‌شده در داخل شهر و تأمین هزینه‌های اقامت در محدوده شهری نداشت، در اطراف تهران ساکن شد و مناطق حاشیه شهر تهران را به‌وجود آورد.